نامه به سردبیر

# زمستان اندیشه‌ها: بن‌بست مغزی دانشجویان در دوران جنگ و ضرورت بازنگری در حمایت‌های آموزشی

پروین رحمانی، فاطمه ملائی توانی *

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ مرداد ۱۴۰۵؛ ۲۶ (۸): ۷۷ تا ۷۸

DOI: 10.48305/26.0.77

## سردبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

جنگ اغلب با آسیب‌های جسمانی، تخریب زیرساخت‌ها و تهدید امنیت فیزیکی شناخته می‌شود؛ با این حال، در سطوح عمیق‌تر، آثار گسترده روان‌شناختی و نوروبیولوژیکی نیز دارد که کم‌تر مورد توجه نظام‌های آموزشی است. یکی از ابعاد کم‌تر توجه شده این وضعیت، تأثیر مواجهه مداوم با اخبار تهدیدآمیز، ناامنی ادراک‌شده و استرس پایدار بر کارکردهای شناختی دانشجویان، به‌ویژه دانشجویان علوم پزشکی می‌باشد. گروهی که علاوه‌بر تجربه تنش‌های عمومی جامعه، به‌طور هم‌زمان در معرض فشارهای تحصیلی، ارزیابی‌های مستمر و الزامات محیط‌های بالینی قرار دارند(۱). قرارگیری طولانی‌مدت در معرض محرک‌های استرس‌زا از جمله اخبار ناگوار، اختلال در الگوی خواب، افزایش اضطراب و کاهش حس کنترل فردی که موجب فعال‌سازی پاسخ‌های فیزیولوژیک انطباقی با هدف حفظ بقا می‌شود. بنابراین، تداوم این وضعیت می‌تواند به تغییرات تدریجی در عملکرد شناختی منجر شده و چرخه‌ای از افت تمرکز، کاهش ظرفیت پردازش اطلاعات، اختلال در تثبیت یادگیری و کاهش خلاقیت شناختی ایجاد کند(۲و۳).

دانشجویان علوم پزشکی به‌دلیل ماهیت حرفه‌ای آموزش خود، علاوه‌بر تجربه ناامنی اجتماعی، به‌طور مکرر با تصاویر و روایت‌های بالینی مرتبط با آسیب، بیماری و مرگ مواجه هستند که این امر می‌تواند بار هیجانی بیش‌تری بر آنان تحمیل کند. اگرچه این وضعیت ممکن است در نگاه نخست فقط به‌عنوان یک واکنش روان‌شناختی تلقی شود، اما شواهد پژوهشی نشان می‌دهد استرس مزمن و تهدید ادراک‌شده می‌توانند با تغییر در کارکرد شبکه‌های عصبی، حافظه کاری، تصمیم‌گیری و انعطاف‌پذیری شناختی همراه باشند. فعال‌سازی مداوم محور هیپوتالاموس–هیپوفیز–آدرنال، در کنار پیامدهای نوروبیولوژیک ناشی از اختلال خواب و فرسودگی روانی، بستر افت عملکرد تحصیلی را فراهم می‌کند(۴). این افت به‌تنهایی به کاهش انگیزه محدود نمی‌شود، بلکه در قالب کاهش کیفیت پردازش اطلاعات، کندی بازیابی حافظه، افزایش خطاهای یادگیری و ضعف در حل مسئله در محیط‌های آموزشی و ارزشیابی‌ها تظاهر پیدا می‌کند.

چنین وضعیتی را می‌توان به‌مثابه نوعی «بن‌بست مغزی» توصیف کرد. حالتی که در آن دانشجو علی‌رغم تلاش مستمر، توان

* **نویسنده مسؤول:** فاطمه ملائی توانی (دانشجوی دکتری پرستاری)، کمیته تحیقات دانشجویی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران.
Fatemeh602.tavana@gmail.com
پروین رحمانی (دانشجوی دکتری پرستاری)، کمیته تحیقات دانشجویی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران. parvinrahmani1374@yahoo.com
**تاریخ دریافت مقاله:** ۱۴۰۵/۲/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۵/۴



[ Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-08 ]
[ DOI: 10.48305/26.0.77 ]

ورود به یادگیری عمیق، تحلیل بالینی و تولید ایده‌های نوآورانه را از دست می‌دهد. پیامدهای این پدیده فراتر از افت نمرات یا کاهش عملکرد تحصیلی است. در حوزه علوم پزشکی، کاهش تمرکز و اختلال در قضاوت تصمیم‌گیری می‌تواند کیفیت یادگیری مهارت‌های بالینی، استدلال تشخیصی و قضاوت حرفه‌ای را تحت تأثیر قرار دهد. مطالعات نشان داده‌اند که استرس مزمن با افزایش خطاهای شناختی و کاهش دقت تصمیم‌گیری در محیط‌های درمانی ارتباط دارد. از این‌رو، غفلت از سلامت شناختی دانشجویان در شرایط جنگ ممکن است پیامدهایی فراتر از محیط دانشگاه و حتی تأثیرگذار بر کیفیت خدمات سلامت به همراه داشته باشد(۵). از سوی دیگر، ساختارهای آموزشی نیز در شرایط جنگ با چالش‌های زیادی روبرو می‌شوند؛ از اختلال در برنامه‌های آموزشی و کارآموزی گرفته تا کاهش دسترسی پایدار به اینترنت و منابع آموزشی.

اگر چه فناوری‌های آموزشی و آموزش‌های مجازی می‌توانند بخشی از این کمبود را جبران کنند، اما خود این بسترها در صورت طراحی نامناسب، با خستگی دیجیتال و کاهش تعامل مؤثر همراه هستند. بنابراین، مسئله فقط انتقال محتوا نیست، بلکه حفظ ظرفیت شناختی دانشجو برای دریافت و پردازش محتواست. در چنین شرایطی، بازنگری در سیاست‌های حمایتی دانشگاه‌ها ضروری به نظر می‌رسد. طراحی انعطاف‌پذیر ارزشیابی‌ها، تعدیل بار آموزشی، تقویت خدمات سلامت روان، آموزش مهارت‌های تنظیم هیجان و مدیریت استرس و ایجاد سازوکارهای ارتباطی شفاف می‌تواند به کاهش فشار شناختی دانشجویان کمک کند. تداوم آموزش در دوران بحران زمانی معنا می‌یابد که هم‌زمان از سلامت روان و کارکرد شناختی یادگیرندگان نیز محافظت شود. به نظر می‌رسد توجه به «زمستان اندیشه‌ها» نه به‌عنوان یک استعاره ادبی، بلکه به‌عنوان واقعیت آموزشی و سلامت‌محور، گامی ضروری در جهت حفظ کیفیت آموزش علوم پزشکی و تضمین ایمنی آینده خدمات سلامت باشد.

تقدیر و تشکر: نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ‌گونه حمایت مالی یا معنوی خاصی از سوی سازمان یا فردی برای این پژوهش دریافت نشده است.

## منابع

1. Alfadul ES, Alrawa SSK, Hemmeda L, Taballa Adam AY, Salih Mohamed Nour MS, Ebrahim Hamed Saeed N, et al. Effect of military conflict on mental health: A cross-sectional study among the medical students at Khartoum governmental universities, Sudan, 2023. BMJ open. 2025; 15(3): e086495.
2. Suhartini SM, Setyawati RFE, Lestari W, Perwita PY, Gunawan B. The Effect of Academic Stress on the Cognitive Function of Medical Students. Edunesia: Jurnal Ilmiah Pendidikan. 2025; 6(2): 904-916.
3. Hanafi M, Hassuona A, El Tarhouny SH, Mansour T. Effect of Stress on Academic Performance among Undergraduate Medical Students, a Follow-up Study. Journal of Health Professions Education and Innovation. 2024; 1(3): 27-34.
4. Almarzouki AF. Stress, working memory, and academic performance: a neuroscience perspective. Stress. 2024; 27(1): 2364333.
5. Hu N, Qian CH, Zhang ZH, Hu X, Wang X, Ma R, et al. Neural and behavioral dynamics of error processing under chronic stress in healthy young adults. International journal of clinical and health psychology. 2025; 25(1): 100561.

[ Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-08 ]

[ DOI: 10.48305/26.0.77 ]